

Rehder, Britta

Munkadokumentum

Mi a politikai a jogtudományban? Bíróságok, politika és politikatudomány Európában és az Egyesült Államokban

MPIfG vitairat, 07/5. sz.

Együttműködve a következőkkel:

Max Planck Institute for the Study of Societies (MPIfG), Köln

Javasolt idézet: Rehder, Britta (2007) : What Is Political about Jurisprudence? Courts, Politics and Political Science in Europe and the United States, MPIfG Discussion Paper, No. 07/5, Max Planck Institute for the Study of Societies, Köln.

Ez a változat elérhető a következő címen:

<http://hdl.handle.net/10419/19942>

Standard-Nutzungsbedingungen:

Die Dokumente auf EconStor dürfen zu eigenen wissenschaftlichen Zwecken und zum Privatgebrauch gespeichert und kopiert werden.

Sie dürfen die Dokumente nicht für öffentliche oder kommerzielle Zwecke vervielfältigen, öffentlich ausstellen, öffentlich zugänglich machen, vertreiben oder anderweitig nutzen.

Amennyiben die Verfasser die Dokumente unter Open-Content-Lizenzen (insbesondere CC-Lizenzen) zur Verfügung gestellt haben sollten, gelten abweichend von diesen Nutzungsbedingungen die in der dort genannten Lizenz gewährten Nutzungsrechte.

Használati feltételek:

Az EconStorban található dokumentumok menthetők és másolhatók személyes és tudományos célokra.

Őn nem másolhatja a dokumentumokat nyilvános vagy kereskedelmi célokra, nem állíthatja ki nyilvánosan, nem teheti nyilvánosan hozzáférhetővé az interneten, nem terjesztheti vagy használhatja más módon nyilvánosan.

Ha a dokumentumokat nyílt tartalmi licenc (különösen Creative Commons licencek) alapján tették elérhetővé, akkor a megadott licencben meghatározott további felhasználási jogokat gyakorolhat.

MPIfG Vitairat 07/5

Mi a politikai a jogtudományban?

Bíróságok, politika és
politikatudomány Európában és az
Egyesült Államokban

Britta Rehder

Britta Rehder

Mi a politikai a jogtudományban?

Bíróságok, politika és politikatudomány Európában és az Egyesült Államokban

MPIfG Vitairat 07/5

Max-Planck-Institut für Gesellschaftsforschung, Köln

Max Planck Institute for the Study of Societies, Köln

március 2007

MPIfG Discussion Paper

ISSN 0944-2073 (Print)

ISSN 1864-4325 (Internet)

© 2007a szerző(k)

Britta Rehder a Max Planck Institute for the Study of Societies kutatója. rehder@mpifg.de

Az MPIfG vitairatai olyan referált tudományos dolgozatok, amelyek egy lektorált szakfolyóiratban publikálhatók. Céljuk, hogy hozzájáruljanak az elméleti ismeretek halmozott fejlesztéséhez. A tanulmányok az intézettől csekély díj ellenében megrendelhetők (nyomtatott példányok) vagy ingyenesen letölthetők (PDF).

Letöltések

www.mpifg.de

Tovább a *Kiadványok / Vitairatok* menüponthoz

Max-Planck-Institut für Gesellschaftsforschung

Max Planck Institute for the Study of Societies

Paulstr. 3 | Köln50676 | Németország

Tel. +49 2767-0221

Fax +49 2767-555221

www.mpifg.de

info@mpifg.de

Absztrakt

Ez a tanulmány az európai és az egyesült államokbeli bíróságok és politika szakirodalmára reflektál. Az amerikai-amerikai politikatudomány több mint ötven éve foglalkozik a bíróságok és a bírák politikai szereplőként betöltött szerepével, míg Európában ez a nézőpont csak nemrég jelent meg. A viták nemcsak a megírt cikkek számát, hanem tartalmukat tekintve is különböznek egymástól. Ez a tanulmány az Atlanti-óceán mindkét partján folytatott különböző kutatási szempontokat tárgyalja. Míg az amerikai-amerikai szakirodalom jelentős része a bírói fellépés *politikáját* és a jogrendszer *politizálását* vizsgálja, addig az európai bíróságokkal kapcsolatos kutatások a bírói fellépés *hatásainak* elemzésére szorítkoznak, gyakran a *juridizáció* fogalmával írva le azokat. A meglévő szakirodalom áttekintése alapján ez a tanulmány azt javasolja, hogy az európai tudósoknak komolyabban kellene venniük az amerikai-amerikai kutatási hagyomány alapvető feltételezéseit.

Zusammenfassung

Während die US-amerikanische Politikwissenschaft seit über fünfzig Jahren Gerichte als politische Akteure begreift und untersucht, hat sich dieses Verständnis in Europa erst seit Kurzem durchgesetzt. Dabei unterscheiden sich die Forschungsperspektivák erheblich. Ein bedeutender Teil der US-amerikanischen Literatur hat die rechtswissenschaftlichen Ansätze zur Erklärung juristischer Entscheidungen herausgefordert, indem er die *politischen Grundlagen* der Rechtsprechung und damit die *Politisiertheit des Rechtssystems* untersucht. Demgegenüber beschränkt sich die europabezogene Forschung meist auf die Analyse der *Auswirkungen* rechtlichen Handelns auf Politik. Die Effekte werden dabei häufig als *Verrechtlichung* beschrieben. Der vorliegende Text arbeitet die verschiedenen Forschungstraditionen heraus und plädiert für, zentrale Annahmen der US-amerikanischen Forschung auch in Europa stärker als bisher zu berücksichtigen.

Tartalomjegyzék

1	Bevezetés	5
2	A kutatás hatóköre	6
3	A bíróságok és a politikakülönböző nézőpontjai	10
	"Politikai jogtudomány" az Egyesült Államokban	11
	Európai bíróságok és politikatudomány	16
4	Következtetések és javaslatok	22
	Hivatkozások	24

1 Bevezetés

Az Egyesült Államokban a bíróságok politikai szereplőként való felfogása széles körben elterjedt, és a Politikai Tudomány évtizedek óta foglalkozik ezzel a témával (Maveety 2003). Egy tudós, aki részt vesz az Amerikai Politikatudományi Társaság (APSA) egyik éves találkozóján, húsz-harminc panelre számíthat a jog, a bíróságok és a politika kapcsolatáról. A tudósok azt vizsgálták, hogyan hozzák meg a bírák a döntéseiket és hogyan nevezik ki őket, hogyan lépnek kapcsolatba a bíróságok a törvényhozással, hogyan használják ki az érdekcsoportok a jogrendszert és így tovább (erről alább lesz szó). Ezzel szemben Európában a "bíróságok és a politika" mint kutatási téma viszonylag új és nem igazán megalapozott (Stone 1992a). Ráadásul tartalmát tekintve a szakirodalom feltűnően különbözik az amerikai-amerikai munkáktól. Arra a kérdésre, hogy pontosan mi a politikai a jogtudományban, egészen eltérő válaszokat adnak.

Ez a tanulmány a "bíróságok és a politika" szakirodalmát tárgyalja mindkét kontinensen. Nem nyújt eredeti empirikus kutatásokat, hanem a politikatudomány ezen részterületének helyzetéről szóló elméleteket ismerteti. A cikk ismerteti az Egyesült Államokban és Európában folyó kutatások történeti fejlődését, ezáltal kiemelve, hogy az amerikai-amerikai irodalom milyen mértékben befolyásolta (vagy nem befolyásolta) az európai perspektívát. Azzal fogok érvelni, hogy az európai tudományos közösség a bíróságok mint politikai szereplők igen sajátos (és hiányos) felfogását alakította ki. Az amerikai-amerikai szakirodalom jelentős része a jogi diszciplínára reflektált és azzal foglalkozott, megkérdőjelezve a semleges jogi érvelés eszméjét a bírói cselekvés politikájának vizsgálatával. Ezzel szemben az európai bíróságokkal kapcsolatos kutatások soha nem állították, hogy megmagyarázzák a bírói döntéshozatalt, hanem a bírói tevékenység politikára és a politikai rendszerre gyakorolt hatásának elemzésére szorítkoznak.

A tanulmány további része a következőképpen szerveződik: Azzal a kérdéssel kezdődik, hogy miért volt az igazságügyi politika sokkal népszerűbb kutatási téma az Egyesült Államokban, mint az európai országokban. A hagyományos bölcsesség ezt a különbséget a common law és a code law országok közötti különbségtétellel magyarázza (Shapiro/Stone 1994a). A német esetre hivatkozva azonban a szakaszban azzal fogok érvelni, hogy ez a magyarázat nem igazán meggyőző. A 3. szakasz az amerikai és az európai szakirodalom amerikai és európai áramlatait tárgyalja és hasonlítja össze. A szakasz levon néhány következtetést, és azt javasolja, hogy az európai tudósok vegyék komolyabban az amerikai-amerikai vita alapvető feltételezéseit, amelyekre az európaiak eddig nem fordítottak nagy figyelmet.

Ez a tanulmány akkor született, amikor 2006-ban vendégkutató voltam a Northwestern Egyetemen. Szeretném megköszönni Kathleen Thelen és Brian Hanson támogatását. A cikkhez nagyban hozzájárultak a Terence Halliday (American Bar Foundation), Sida Liu (University of Chicago), Elisabeth Broerman Muhlenberg (University of Illinois at Chicago) és Karen Alter (Northwestern University) munkatársaival folytatott megbeszélések. Nagyon hasznos észrevételeket és javaslatokat kaptam továbbá Andreas Broscheidtől (James Madison University, Harrisonburg), Cornelia Wolltól (Sciences Po, Párizs), valamint Philipp Klageschtól és Wolfgang Streecktól az MPIfG-től.

2 kutatás hatóköre

A legszembetűnőbb az európai bíróságokra vonatkozó, csak nemrégiben megjelent kutatások kis volumene és terjedelme. Míg az Egyesült Államokban - különösen a Legfelsőbb Bíróság tekintetében - a bírósági politika szinte minden elképzelhető aspektusával foglalkozó szakirodalom túlnyomó része létezik, a világ más régióinak bíróságairól - Európát is beleértve - sokkal kevesebb munka született. Lee Sigelman és George Gadbois 1983-ban megállapította, hogy az 1968 "Comparative Politics" vagy a "Comparative Political Studies" című folyóiratokban megjelent cikkeknek csupán a százalékának 0,3 foglalkozott bíróságokkal (Sigelmann/Gadbois 1983: 293). Nagyjából tíz évvel később Alec Stone megállapította, hogy semmi sem változott (Stone 1992a: 6). Saját számításaim szerint a bíróságokról szóló cikkek aránya csak kismértékben, 0,4 százalékra emelkedett, mire a 2005.

Az 1990-es évek óta a bíróságok és a politika mint európai kutatási téma összekapcsolása itt-ott felvetődött. Néhány nagy folyóirat különszámot jelentetett meg, amelyekben az európai perspektíva is helyet kapott (pl. Schmidhauser 1992; Volcansek 1992; Shapiro/Stone 1994b; Vallinder 1994a; Cichowski 2006). Ezen túlmenően néhány összehasonlító szerkesztett kötet nagymértékben növelte több olyan tudós nemzetközi láthatóságát, akik hazájukban már jó ideje a bíróságokat kutatták (pl. Holland 1991; Jackson/Tate 1992; Tate/Vallinder 1995; Jacob et al. 1996). Emellett az Európai Bíróság is felkeltette a tudományos figyelmet (pl. Stein 1981; Burley/Mattli 1993; Garrett 1995; Alter 2001).

A növekvő szakirodalom ellenére az európai igazságügyi politika-alkotással kapcsolatos kutatások bizonyos szempontból továbbra is korlátozottak. Először is, az igazságszolgáltatással kapcsolatos kutatások alig intézményesültek az európai politikatudományi szakmai szervezetekben. Míg az Amerikai Politikatudományi Társaságban a "Jog és bíróságok" a negyedik legnagyobb szervezett szekció (az összehasonlító politika, a politikai módszertan és a közpolitika mögött), addig az Európai Politikai Kutatási Konzorciumnak még ilyen szekciója sincs. Ehelyett a témát az újonnan létrehozott "Regulatory Governance" állandó csoport alá sorolják, ami szintén lényeges különbségekre utal az újrakeresési perspektívák tekintetében (amelyeket alább tárgyalunk). Az intézményesülés hiánya a politikatudomány számos nemzeti szervezetére is vonatkozik (pl. az Egyesült Királyságban, Németországban, Ausztriában, Svájcban, Franciaországban és Olaszországban).

Másodszor, a kutatás az alkotmánybíróságok általi bírósági felülvizsgálat kérdésére korlátozódik, amely a legnyilvánvalóbb és leglátványosabb igazságügyi politikai típus, mivel gyakran a törvényhozás által elfogadott törvény hatályon kívül helyezését jelenti. A rendes vagy alsóbb szintű bíróságok és a kúszó jogszabály-újraértelmezéssel történő bírói politikaalkotás eddig alig jelent meg a kutatási napirenden (de lásd Koppen 1992; Verougstraete 1992). Ráadásul a bíróságokat ritkán integrálják a politikai konfliktusok és mozgósítás szélesebb körű folyamatainak elemzésébe.

Hogyan magyarázhatjuk ezt a feltűnő kutatási hiányosságot? Miért volt az elmúlt ötven évben a jog, a bíróságok és a politika tanulmányozása sokkal népszerűbb az Egyesült Államokban? A szakirodalom számos érvet kínál, és mindegyikük a common law és a code law rendszerek közötti hagyományos megkülönböztetéshez kapcsolódik. Nagyon gyakran az Egyesült Államokon kívüli országokban a bírói politikaalkotást a háború utáni korszak viszonylag új jelenségének tekintik, amikor Európában és máshol számos országban alkotmánybíróságokat hoztak létre, amelyeknek jogukban állt alkotmányellenesnek nyilvánítani a törvényhozási rendelkezéseket (pl. Stone 1992a; Shapiro/Stone 1994a; Vallinder 1994b). Számos szerző azzal érvel, hogy történelmileg a kódexjogi hagyományokkal rendelkező európai országokban erős elkötelezettséget alakítottak ki "a jog és a politika szétválasztása, valamint a bírák független, semleges jogalkalmazóként, nem pedig politikai döntéshozóként való felfogása" mellett (Shapiro/Stone 1994a: 398). A totalitarizmus megtapasztalása és az állampolgári jogok megsértése megváltoztatta ezt a hozzáállást, Németországban jobban, mint bármely más európai országban (Vallinder 1994b: 94-95). A bíróságokra most már úgy tekintettek, mint a jogalkotás ellenőrzésének és felülvizsgálatának eszközére, és így az egyéni jogok jövőbeni védelmére. E váltás révén a korábbinál jobban bekapcsolódtak a politikába. Az európai országok azonban más utat választottak, mint az Egyesült Államok, ahol minden bíróságnak lehetősége van arra, hogy egy törvényt alkotmányellenesnek nyilvánítson. Több európai országban külön alkotmánybíróságokat hoztak létre az ellenőrző funkció ellátására ("európai modell" a bírósági felülvizsgálatról). A bírósági felülvizsgálat feladatának külön alkotmánybíróságokra való korlátozása lehetővé tette az államok számára, hogy megőrizzék a hatalommegosztás európai doktrínájának fő elvét (Stone 1992a: 225-226). Mivel az alkotmánybíróságok által végzett bírósági felülvizsgálat a második világháború utáni jelenség, így az érvelés szerint az Európával kapcsolatos kutatások ezen a területen viszonylag újabbak, mint az Egyesült Államokban, és az alkotmánybíróságokra koncentrálnak.

Az európai kutatások hiányának másik elterjedt magyarázata szintén a jog és a politika állítólagos szétválasztásával függ össze a kódexjogi rendszerekben. Alec Stone azzal érvel, hogy a jogrendszer különállósága miatt a témával kapcsolatos tudományos diskurzus a jogászprofesszorok kiváltságos területe maradt (Stone 1992a: 6). Ráadásul a speciális jogtechnikai diskurzus egy "második nyelv" (Shapiro/Stone 1994a: 398) elsajátítását igényli (Shapiro 1994a: 398), ami sok politológust elriasztott attól, hogy a témával foglalkozzon. Bizonyára sok igazság van ebben. Mégis, legalábbis Németország tekintetében, ezek az okok nem magyarázhatják meg teljesen, hogy miért nem született eddig alig egy szisztematikus bírósági és politikatudományi kutatás.

Először is fel kell tennünk a kérdést, hogy a politológusok miért fektetnek jelentős időt és energiát a közgazdaságtan, a statisztika és a játékelmélet elsajátításába, de miért haboznak megismerkedni az igazságügyi módszertannal és nyelvezettel. Ráadásul, legalábbis Németországban, a modern politikatudomány a jogtudományból nőtt ki. A legjelentősebb alapító atyák közül néhányan jogászként képezték magukat. Munkájukban gyakran szerepelt a bíróságok és a politikai rendszer működésére gyakorolt hatásuk elemzése. Ernst Fraenkel már a weimari korszakban elemezte a *Klassenjustiz* (osztályalapú igazságszolgáltatás) hatását a demokráciára és a munkásmozgalomra (Fraenkel 1999 [1927]). Franz Neumann az igazságügyi politika-alkotást a "behemót", a Nemzeti

szocialista államban (Neumann [1963|1944]), Otto Kirchheimer pedig a "politikai igazságosságot" vizsgálta Németországban, Franciaországban és a kelet-európai országokban (Kirchheimer 1961). Bár ezek a tudósok nagy hatással voltak a német politikatudomány politikai és alkotmányelméletének fejlődésére, és bár a 1960s-ban a "kritikai jogászok" fiatal generációját inspirálták (Iser/Strecker 2002), nem motiválták a "bíróságok és a politika" további kutatását Németországban. Ezzel szemben Kirchheimer munkája az Egyesült Államokban kiemelkedő jelentőségűvé vált, és a "Political Jurisprudence" nevű (alább tárgyalandó) kutatási hagyomány "vezető műveként" ismerték el (Shapiro 1964b).

Másodsor, a német politikatudomány valódi érdeklődésének hiánya a joggal kapcsolatos kérdések és a bíróságok iránt még inkább meglepő, ha figyelembe vesszük a jogszociológia hosszú német hagyományait (pl. Max Weber, Niklas Luhmann, Jürgen Habermas). Más szóval, Alec Murrill érvelése, miszerint a jog a jogászprofesszorok kiváltságos területe volt, csak a történet egy részét mondja el. A szociológusok (de nem a politológusok) Európában mindig is reflektáltak a jogra és a jogrendszerre.

Harmadsor, bár bizonyára igaz, hogy a bírósági felülvizsgálat bevezetése jelentősen megnövelte az európai bíróságok politikai hatalmát a második világháború óta, nem igaz, hogy a bírósági politikaformálás csak ebben az időszakban kezdődött, legalábbis Németország tekintetében. A Weimari Köztársaság és a náci rezsim háború utáni évtizedekben végzett kutatásai ezt mutatják. Ellentétben azzal az elképzeléssel, miszerint a bírák nem politikaformálók, hanem jogalkalmazók, a bíróságok az első világháború vége óta nagyon is részt vesznek a politikában.

- nem a látványos értelemben vett, egész törvények megsemmisítésével, hanem a különböző jogterületeken meglévő jogszabályok kúszo újraértelmezésével. A weimari demokratikus köztársaság már jóval a náci rezsim kialakulása előtt lépésről lépésre konzervatív köztársasággá alakult át - és ebben a folyamatban a jogtudománynak nagy szerepe volt (Ruethers 1968). Az olyan tudósok számára, mint Neumann és Kirchheimer, akik felismerték ezt a folyamatot, ez adott okot a bíróságok politikai szerepének elemzésére.

A huszadik század elejének más országaihoz hasonlóan a német bíróságok is hajlamosak voltak megvédeni a liberális tulajdonjogokat és a szerződési szabadságot az újonnan kialakuló szabályozó állammal és annak a kapitalista gazdaságok megszervezésére irányuló törekvésével szemben. A bíróságok hatalmáról szóló amerikai-amerikai vita szempontjából a Rooseveltt-korszak még mindig meghatározó, mivel a Legfelsőbb Bíróság eltörölte a New Deal-kormány szociálpolitikai és munkajogi törvényhozását (McCloskey 2005: 91-120). Hasonló folyamat zajlott le Németországban, amikor a *Reichsgericht* (legfelsőbb bíróság) minden olyan állami beavatkozást, amely a magántulajdont érintette, "kisajátításnak" nyilvánított, és ezzel korlátozta a kormány lehetőségét a status quo megváltoztatására (Kirchheimer 1976 [1930]), vagy amikor a munkaügyi bíróságok a kollektív tárgyalási jogok osztályalapú koncepcióját a kölcsönös lojalitási és gondossági kötelezettségekkel rendelkező vállalati közösség konzervatív eszméjévé alakították át (Kahn-Freund 1975 [1931]). Az Egyesült Államokkal ellentétben a német bíróságok nem játszhattak vétőszerepet, hanem politikai hatalmat gyakoroltak azáltal, hogy egy adott szabály jelentését átalakították

a jogi diskurzus és a jogtudomány kontextusában.¹ A bíróságok és a törvényhozás közötti kölcsönhatás hasonló mintái az Egyesült Államokban politikatudományi kutatási áramlatot generáltak, de nem gyakoroltak tartós hatást a németországi politikatudományra.

Végül meglepő, hogy az 1970-es és 1980-as évek korporatista politikai döntéshozatali mintáiról szóló kiterjedt szakirodalom nem ismerte el a bíróságok és a jogrendszer szerepét, noha mindig is hangsúlyozta, hogy a korporatizmus állami támogatástól függ (pl. Streeck 1994; Streeck/Kenworthy 2005). Néhány olyan szakpolitikai területet, ahol a korporatizmus különösen erős (vagy volt), szintén jelentős esetjogi elemek és magas szintű szabályozó bírósági tevékenység jellemez, mint például a munkajog vagy a szociális jog. Ezért bizonyos mértékig az érdekcsoportok önszabályozását magas szintű politikai bírósági tevékenység kísérte. Érdekes lenne továbbá megvizsgálni, hogy a jogrendszer hogyan járult hozzá a korporatista hálózatok kialakulásához és stabilitásához, mivel az érdekcsoport-politika európai mintázatai oly nagymértékben eltértek az amerikai-amerikai tapasztalatoktól, ahol a "pereskedő társadalom" (Lieberman 1983) az érdekközvetítés és konfliktusmegoldás politikai intézményeinek hiányával magyarázható (Kagan 2001). Az Egyesült Államokban egy jól látható kutatóközösség vizsgálta, hogy az érdekcsoportok hogyan fordultak a bíróságokhoz a nők, a munkavállalók, az állatok, a fogyasztók, a betegek, a környezet stb. védelme érdekében (Golann/Fremouw 1976; Handler 1978; Epp 1998; Feeley/Rubin 1998; Frymer 2003; Barnes 2006). Ennek a kutatási hagyománynak arra kellett volna ösztönöznie az európai tudósokat, hogy felvetik azt a kérdést, hogy a bíróságok és a jogrendszer hogyan járulhat (vagy nem járulhat) hozzá az érdekképviseleti mintákhoz.

Összefoglalva, legalábbis Németországban a politikatudománynak számos történelmi oka volt arra, hogy erős "igazságügyi politika" kutatási hagyományt alakítson ki, és valóban, számos releváns példát láthattunk erre. A tudósok könnyen tárgyalhatták volna a bíróságok és a jogrendszer sajátos szerepét, mint a korporatista politikaalkotás előfeltételét. De úgy tűnik, mintha a politikatudomány jogi gyökerei egyszerűen elvesznének valahol az akkori és a mostani idők között. Valószínűleg ez a fejlemény annak köszönhető, hogy a politikatudomány Németországban későn jelent meg: csak 1945 után alakult ki önálló tudományágként. A tudósok pedig arra törekedtek, hogy hangsúlyozzák különbségeit a konkurens diszciplínáktól, például a szociológiától és a jogtól (Maus 2006). Ezért talán nem a jogi gyökerei *ellenére*, hanem *éppen azok miatt* hagyott fel a politikatudomány Németországban a jogi kérdések elemzésével.

---

1 A második nagy különbség az volt, hogy az amerikai Legfelsőbb Bíróság egy bizonyos ponton elkezdte elfogadni az állami beavatkozás politikáját, míg a német bíróságok nem tették ezt, és ezzel aktívan hozzájárultak a weimari köztársaság összeomlásához.

3 bíróságok és a politika   különböző nézőpontjai

Az amerikai és az európai bíróságokkal kapcsolatos kutatások nem csak a terjedelem és a terjedelem tekintetében különböznek egymástól, hanem az érdemi szempontok tekintetében is. Pontosabban: Az európai kutatások az amerikai-amerikai vitáknak csak egyes aspektusait vették át. A tudósok itt és az Atlanti-óceánon túl is gyakran beszélnek "igazságszolgáltatásról", ami azt jelenti, hogy a jogrendszer így vagy úgy, de politikailag releváns (Vallinder 1994b). Konkrétan azonban véget ér a konszenzus abban a kérdésben, hogy mit jelent a "judicializáció", és hogyan hat egymásra a jog és a politika.

Az Egyesült Államokban a jogászság szinte minden elképzelhető aspektusával kapcsolatban végeznek kutatásokat. A szakirodalom igen jelentős része pedig a bírói tevékenység politikáját tárgyalja. Ebben a felfogásban a jogrendszert a politikai rendszer részének tekintik (Shapiro 1964b). A szerzők hangsúlyozzák a bíróságok és a jogalkotó intézmények vagy kormányzati szervek közös vonásait. A bírósági tevékenységet a politikai tevékenység altípusaként és a szélesebb politikai folyamatok egyik elemeként írják le. A bírakat párhovatarozás vagy politikai preferenciák által vezérelt politikai döntéshozóknak tekintik. A pártokhoz vagy kormányokhoz hasonlóan a bíróságok is az érdekcsoportok stratégiáinak célpontjai. Ezért az egyik nagyon fontos kutatási perspektíva a *bírói tevékenység politikai alapjaira* vonatkozik. Ez a fajta elemzés többé-kevésbé elveszi a jogrendszer különlegességét:

A jogi érvelés több nem jogi anyagot is tartalmaz, és olyan elemzési módokat alkalmaz, amelyek nem különböznek el annyira más diskurzusoktól. Az ügyvédi irodák egyre inkább olyanok lesznek, mint a vállalkozások; a bíróságok egyre inkább olyanok lesznek, mint más kormányzati szervek ...; a jogtudósok egyre inkább olyanok lesznek, mint más tudósok. (Galanter 1992: 18)

Ezzel szemben az európai bíróságokról szóló szakirodalom jelentős része a jog és a politika közötti kölcsönhatás ellentétes irányú áramlását hangsúlyozza. Az uralkodó kutatási perspektíva a *bírói tevékenység politikai hatásaira* és a *jogalkalmazás* folyamatára összpontosít (Stone 1992a). Ebben a perspektívában a jogi tevékenység nem a politikai cselekvés más eszközökkel történő *kiterjesztése*, hanem a politikai cselekvés *rovására* bontakozik ki (pl. Landfried 1994). A jogrendszerbe nem hatol be a politika, hanem a saját logikáját követi. Sőt, nem a jogrendszer, hanem a politikai rendszer veszíti el különlegességét. A bíróságokkal kapcsolatban azt mondják, hogy a kormányok önkorlátozást gyakorolnak (Barreiro 1998) és a bírósági "technokratikus kormányzásra" támaszkodnak (Shapiro/Stone 1994a: 402); feltételezik, hogy a bírósági döntéshozatali módszerek belépnek a politikai folyamatba (Vallinder 1994b), és hogy a bírósági diskurzus behatol a politikai diskurzusba (Stone 1994). A juridifikáció gondolata csak a közelmúltban jelent meg az amerikai-amerikai szakirodalomban. Olyan tudósok, mint Mark A. Graber és George I. Lovell kezdték vizsgálni a "jogalkotási halasztásokat." Ez a fogalom azt jelenti, hogy a törvényhozás szereplői érdekelték lehetnek abban, hogy a kormányzati hatalmat bíróságokra ruházzák át, mint az elszámoltathatóság elkerülésének eszközét (Graber 1993; Lovell 2003).

Alec Stone már idézett érve, miszerint az európai politológusok kevésbé foglalkoznak a bíróságokkal kapcsolatos kutatásokkal, mert ehhez meg kellene tanulniuk a bíróságok működését.

"második nyelv" már utal a különböző perspektívákra. Sok, az amerikai Legfelsőbb Bíróságot kutató tudós kételkedik abban, hogy egyáltalán szükség van a legal diskurzus megértésére, mert számukra a bírói módszertan nem más, mint "a bírák döntéseinek valódi alapjait elfedő köpeny"-nevezetesen a politikai preferenciákat vagy a személyes értékeket és attitűdöket (Spaeth 1995: 305).

A kutatási perspektívák e fő eltérése a vita számos aspektusát érinti, mivel hatással van az érintett szereplők felfogására és a kutatás alapjául szolgáló bírói hatalom fogalmára. A következő szakaszok történeti áttekintést nyújtanak arról, hogy az igazságügyi politikával kapcsolatos kutatások hogyan alakultak ki eltérően az Egyesült Államokban és Európában. A két hagyomány nem egymástól függetlenül fejlődött: az amerikai-amerikai diskurzus egyes áramlatai európai kontextusban is figyelmet kaptak, és hozzájárultak a bíróságok és a politika sajátos európai perspektívájához. Az amerikai-amerikai tudományos közösség által küldött más fontos üzeneteket azonban Európában eddig nem igazán ismertek el. A bírósági döntéshozatal politikai folyamatként való felfogása még mindig többé-kevésbé idegen Európában.

"Politikai jogtudomány" az Egyesült Államokban

Mint fentebb említettük, a jogrendszer politikai elemzésének nagy hagyománya van az Egyesült Államokban. Alexis de Tocqueville például *Democracy in America* című művének két fejezetét a bíróságok "politikai jelentőségének" szentelte (Tocqueville [1990/1835]). E kutatási hagyomány továbbfejlesztésének jelentős lendületet adott a "jogi realizmus" mozgalma, amely az 1920-as években élvezte a legnagyobb népszerűséget. Ez a gondolkodási iskola a jog, a jogrendszer és a társadalom kölcsönös függőségét hangsúlyozta. A realisták a jog fegyelmét és gyakorlatát, a korokban uralkodó "mechanikus jogtudományt" és "formalizmust" támadták, ehelyett a jog meghatározatlanságát állították (Leiter 2002: 1). Először is azzal érveltek, hogy minden egyes törvény homályos, ami másodsorban azt jelenti, hogy a jogi érvelés és a bírói módszerek nem képesek egyértelmű értelmezéseket adni. Ebben a perspektívában minden magyarázatnak arra, hogy a bírák miért döntenek úgy, ahogyan döntenek, túl kell mutatnia magán a jogon. A realisták továbbá azt javasolták, hogy a jog működését a társadalmi valósággal összefüggésben vizsgálják.

Ez a megközelítés óriási hatással volt az Egyesült Államok jogi tudományára és gyakorlatára, és a huszadik században számos későbbi jogi gondolkodási iskolát inspirált. Bár a szociológiai jogtudomány, a kritikai jogi tanulmányok vagy a jog és közgazdaságtan politikai irányultságuk és diszciplináris eredetük tekintetében különböznek, a jogi realizmus által állított, a bírói cselekvés nem jogi alapjainak alapvető megértése közös bennük (Kitch 1983; Trubek 1984). Ennek következtében a jogrendszer (és a jog mint tudományág) autonómiája egyre inkább megkérdőjeleződött (Posner 1987). A politikatudományban az úgynevezett "politikai jogtudomány", amely a bírói cselekvés fentebb leírt politikai jellegét hangsúlyozta, kezdetben az 1950-es években vált befolyásossá (Shapiro 1964a, b).

Melyek voltak a bíróságokról és politikáról szóló amerikai szakirodalom sajátos jellegét megtestesítő kutatási irányzat fő témái és perspektívái? "A Political Jurisprudence magja a bíróságok mint politikai ügynökségek és a bírák mint politikai szereplők víziója." Ez az idézet Martin Shapiro 1964-ben írt mérőföldkőnek számító cikkéből származik, és a Politikai jogtudomány két különböző szárnyát határozza meg (Shapiro 1964b: 296). A makroszintű *institucionalista* megközelítés célja a bíróságok elemzése volt, mint az amerikai-amerikai kormányzat tágabb intézményi struktúrájának részei és mint a politikai folyamat résztvevői. A csoportelmélet által inspirálva a tudósok a bíróságok és az amerikai-amerikai politikát akkoriban uraló érdekcsoportok kölcsönhatását vizsgálták. Shapiro a bíróságokat a "közvetlen politikai hatalommal" és a törvényhozás szereplőjéhez való hozzáféréssel nem rendelkező érdekcsoportok utolsó menedékének tekintette (Shapiro 1961).

Ezzel szemben a mikroszintű *viselkedési* megközelítés a bírák döntéshozatali folyamatára összpontosított (Schubert 1958). Miután a politikai jogtudomány tudósai azt állították, hogy a bírák inkább alkotják, mint felfedezik a jogot, felmerült a kérdés, hogy mi - ha nem a jogi érvelés - határozza meg a bírói döntéseket. Charles H. Pritchett a Roosevelt bíróságról szóló, nagy hatású munkájával bevezette a behaviorizmust az amerikai-amerikai igazságügyi tanulmányokba (1948). Azt a jelenséget vizsgálta, hogy az elnöksége óta folyamatosan inkább nőtt az egyéni vélemények száma, amelyeket a Legfelsőbb Bíróság bírái írtak a bírósági vélemény mellett. Az egybehangzó vagy akár eltérő vélemények növekvő jelentőségét azzal magyarázta, hogy a bírák egyre inkább hajlandóak egyéni értékeket és preferenciákat kifejezni. Az amerikai politikatudomány viselkedési forradalmával összefüggésben ez a megközelítés vált az uralkodó kutatási szemléletté a bíróságok és a politika területén, amelynek számos fontos következménye van.

Először is, az amerikai kutatások jelentős része még mindig úgy tekint a bíróságokra, mint az egyes bírák konglomerátumára. A bírói tevékenység elemzése az ő egyéni döntéseikre összpontosít, amelyeket a politikai preferenciákkal, értékekkel és attitűdökkel magyaráznak. A legjelentősebb elméleti megközelítés ezen a területen az úgynevezett "Attitudinal Model of Judicial Behavior" (Segal/Spaeth 1993). Ennek alapfeltevése a megbízó-ügynök keretrendszerrel ragadható meg: amint a Legfelsőbb Bíróság² bírája elérte az élethosszig tartó megbízatást és karrierje csúcsát, függetlenné válik az őt kinevező szereplőktől, aminek az az eredménye, hogy a megbízó többé nem tudja ellenőrizni ügynökét. Ennek következtében a személyes preferenciák és értékek a legfontosabb változók a bírói magatartás vizsgálatakor: "William J. Brennan bíró azért döntött úgy az ügyekben, ahogyan döntött, mert liberális volt; William Rehnquist vagy Warren Burger bíró azért, mert konzervatív volt" (Spaeth 1995: 305).

2 Segal és Spaeth mindig hangsúlyozták, hogy modelljük célja az amerikai Supreme Court bírák viselkedésének magyarázata. A szerzők elismerik, hogy a bírói viselkedés annyiban eltérhet a modelljüktől, amennyiben például az alsóbb szintű bíróságok más környezetben működnek (Spaeth 1995). Mivel a bíróságokkal és politikával foglalkozó szakirodalom nyolcvan százaléka ma még mindig az amerikai Supreme Courtra összpontosít, ez a korlátozás nem befolyásolta a modell sikerét.

Másodszer, ez az anekdota jelzi a bírói hatalomnak azt a sajátos felfogását, amely az "attitűdmodellben" rejlik. "Korábbi tudósok, mint például Robert Dahl, megkérdőjelezték, hogy a bírák rendelkeznek az őket kinevező párthoz való tartozásukból fakadó független hatalommal (Dahl 1957). Ezzel szemben az "attitűdmodell" szemszögéből nézve a bírák nagyon függetlenek, és nagy mozgásteret rendelkeznek a pusztán politikai preferenciák követésében. A mozgásterüket és jövedelmüket és pozíciójukat biztosító intézményi környezet biztosítja. Amint egy bírót kineveznek a Legfelsőbb Bíróság bírói székébe, az intézményi korlátozások (vagy a párthovatartozás) már aligha játszanak szerepet. Emiatt az intézmények szinte teljesen eltűntek a kutatási napirendről.

A politikai jogtudományban a behaviorizmus dominanciájával a vita institucionalista szárnya egyre inkább a feledés homályába merült (Gillman 2004). A "politikai jogtudomány", amely a jogtudomány és a politika közötti *kapcsolatot állította*, a "bírói magatartás" elemzése felé határozta át kutatási programját, amely a jogtudományt a politikával *helyettesítette*. Ez a diszciplináris fejlődés nem volt vitathatatlan. Martin Shapiro azt tanácsolta a közösségnek, hogy ne hanyagolja el a jogi doktrína szerepét, azt állítva, hogy a bírák a jogi érvelés területén folytatnak politikát (Shapiro 1964a: 40). És még a bíróságok és a politika területén a behaviorizmus egyik alapító atyja, Charles Herman Pritchett is egyre szkeptikusabbá vált:

Azoknak a politológusoknak, akik oly sokat tettek azért, hogy a "politikai" a "politikai jogtudományban" szerepeljen, hangsúlyozniuk kell, hogy ez még mindig "jogtudomány". Politikai kontextusban ítélik, de attól még ítélik; és az ítékezés valami más, mint a jogalkotás vagy a közigazgatás.
(Pritchett 1969: 42)

A helyzet bizonyos mértékig megváltozott a politikatudományban az "új institucionalizmus" megjelenésével, amely a bíróságok és a politika iránt érdeklődő kutatóközösséget is érintette (Smith 1988). Hall és Taylor három különböző megközelítést különböztet meg: a racionális választási institucionalizmust, a szociológiai institucionalizmust és a történeti institucionalizmust (Hall/Taylor 1996). A bíróságok és politika területén inkább két, mint három tábor tevékenykedett. A tudósok nagyobb csoportja a racionális választási institucionalizmust vallja (amely inkább a választást, mint az intézményeket hangsúlyozza), míg egy minoritási csoport a "történeti-értelmezői beszámoló" (Gillman 2004) híve, amelyben a történeti és a szociológiai megközelítés átfedésben van.

A racionális választás intézményesítése elsősorban a bírósági döntéshozatal úgynevezett "strategikus modelljében" (Epstein/Knight 1998) testesül meg. Bár ez a megközelítés figyelembe veszi az intézményi tényezőket, kitalálói nem az intézményi hagyományban rögzítik, hanem a viselkedési megközelítés hiányosságaira adott reakcióként írják le. Ezzel Walter Murphy egy korábbi munkájára hivatkoznak, aki már a racionális választás paradigmáját alkalmazta (Murphy 1964). Továbbá munkájukat a "jog és közgazdaságtan" kialakulására adott válaszként írják le:

Az elmúlt évtizedben számos jogi és üzleti iskola professzora az általuk pozitív politikai elméletnek (PPT) nevezett, a politikai intézmények 'nem normatív, racionális választási elméleteiből' álló elméletet hirdette, mint a bírói döntéshozatal tanulmányozásának megfelelő keretét. Bizonyos értelemben tehát ezek a professzorok arra kérnek bennünket, modern kori politológusokat és diákjainkat, hogy vegyük komolyan intuícióit, és építsük be azokat a munkánkba. Meg kell-e hallgatnunk? A válaszunk ... igen. (Epstein/Knight 1998: xiii)

Modelljüket nagymértékben inspirálták és előkészítették korábbi, ugyanebben az irányban gondolkodó tudósok (Eskridge 1991; Schwartz 1992; Spiller Cameron 1992, 1993).

Az attitűdmodellhez hasonlóan a stratégiai modell is azt állítja, hogy a bírák a politikai preferenciák megvalósítására törekszenek. Epstein és Knight azonban azt állítja, hogy a bírák nem korlátlanok döntéseikben. Ehelyett úgy gondolják, hogy stratégiaileg cselekszenek, mivel döntéseik függenek a többi szereplő, nevezetesen a többi bírótól, a Kongresszus és az elnök (és a közvélemény) döntéseire vonatkozó várakozásaiktól. Az intézményeket annyiban tartják fontosnak, amennyiben strukturálják a szereplők közötti interakciót. Pontosabban, befolyásolják a többi érintett szereplő preferenciáira és várható döntéseire vonatkozó várakozások kialakulását.

Azzal, hogy elismeri a jogalkotó hatását a bírák viselkedésére, a stratégiai modell a Martin Shapiro által megfogalmazott "rég" igényre válaszol, amely a bíróságok más politikai szervekkel való kölcsönhatásukban történő elemzését javasolta. A különbség Shapiróhoz képest (és az attitűdmodellhez való közelség) azonban abban rejlik, hogy a bíróságokat továbbra sem intézménynek, hanem az egyes politikát kereső bírák konglomerátumának tekintik. Ebben a tekintetben a megközelítés institucionalista része gyenge marad, mivel úgy tűnik, hogy a rutinok, szerepek vagy eljárások, amelyek az intézményi környezetből és abból a jogi kontextusból erednek, amelyben a bírák manővereznek, nem játszanak jelentős (szocializáló vagy strukturáló) szerepet. Ezért a stratégiai modellt az attitűdmodell szofisztikáltabb változatának is nevezhetnénk.

A történeti-interpretatív megközelítés a szociológiai és a történeti institucionalizmus keverékét foglalja magában (Clayton/Gillmann 1999). Az intézményeknek fontosabb szerepet tulajdonít a bírói döntéshozatalban, és a bírói fellépés sajátosságait hangsúlyozza (szemben a jogalkotói fellépéssel). Az e területre vonatkozó tanulmányok a bírák sajátos szerepét és önleírását (Gillman 1999), az informális hierarchia és a belső döntéshozatali eljárások hatását a bírói székre (Davis 1999), vagy a bírói döntésekre ható intézményi normákat és szervezeti feltételeket (O'Brien 1999) vizsgálják. Ezért e tanulmányok többsége hajlamos a bíróságot a bíróság és a törvény által biztosított intézményi környezet részeként kezelni.

E hagyomány központi témája a jogi eszmék és a jogi doktrína jelentősége a bírósági döntésekben. A történeti-értelmező megközelítés sajátos vívmánya a jogállamiság újrafelfedezése. A szociológiai institucionalizmusból kölcsönzi az intézmény nagyon tág definícióját, amely a kognitív struktúrákat is magában foglalja. Ebben a per-

szemszögéből a jogi doktrínát és a jogi diskurzust intézménynek tekintik. A politológusok gyakran haboznak elfogadni ezt a fajta meghatározást. Itt azonban azzal érvelnek, hogy a jogi diskurzus jellege nagyon is különbözik a politikai diskurzustól, mivel erősen *formalizált* doktrína- és érvelési *szabályokat* követ, amelyek strukturálják az eredményt (Smith 1988). Az alapfeltevés az, hogy a jogi szféra valamiféle autonómiával rendelkezik, és nem magyarázható meg teljes mértékben jogon kívüli tényezőkkal. Ezért, míg a behaviorista és a strukturalista megközelítések azt állították, hogy minden jog politika, addig a történeti-értelmező szemléletű beszámoló újra bevezeti a jog és a jogrendszer sajátos jellegét.

Feltételezzük, hogy a jogi eljárások és a jogi ideológia nemcsak az interakciókat, hanem a bírák és a társadalom egészének preferenciáit is alakítja:

A jogi ideológiák viszonylag autonóm struktúrák, amelyeknek sajátos belső jellegük van, így néha olyan független változóként működnek, amelyek meghaladják a társadalmi csoportok közvetlen önértékének tartalmát, és ténylegesen hozzájárulnak annak alakításához. (Smith 1988: 98)

A tudósok azt is vizsgálják, hogy maga a jogi jelentés hogyan épül fel (Silverstein 1996). Itt válik nyilvánvalóvá a társadalmi konstruktivizmus hatása a szociológiai institucionalizmusra (Hall/Taylor 1996: 15).

E munkáknak erős történelmi dimenziója van. E nézőpont szerint a bíróságok a jogi doktrína időbeli fejlődésén keresztül alakítják a politikát (Feeley/Rubin 1998; Novkov 2001). Bár az útfüggőség fogalmát ritkán használják, a változásnak van egy útfüggő értelmezése, mivel a jogi doktrína más irányba történő alakításának kúszó folyamata hosszú időn keresztül, lépésről lépésre bontakozik ki. Az ilyen típusú elemzésből származó eredmények gyakran meglepőek. Ez különösen igaz a Rooseveltt-korszak értelmezésére.

Mint már említettük, a New Deal alatt a politikai jogtudomány egyik fő témája a Roosevelt-kormány és a Legfelsőbb Bíróság közötti kölcsönhatás volt. Míg a bíróság kezdetben sok jogszabályt hatályon kívül helyezett az adó- és munkajog területén, végül elfogadta a szabályozó állami politikákat. A hagyományos bölcsesség ezt az elmozdulást a Roosevelt-kormány úgynevezett "court-packing tervére" való hivatkozással magyarázta (Leuchtenberg 1995). Az érvelés a következőképpen hangzik: Miután újraválasztották, Roosevelt a Legfelsőbb Bíróság intézményi reformját tervezte, amelynek célja a bírák számának kilencről tizenötöre való növelése volt. Ez a reform lehetővé tette volna számára, hogy új bírák kinevezésével többséget szerezzen a bírói testületben. Hogy elkerüljék ezt a forgatókönyvet, így szól az érvelés, a bírák megváltoztatták véleményüket a szabályozási államról ("egy időbeli váltás, amely kilencet mentett meg"). A döntő ügy, amelyet hagyományosan a korábbi döntésekkel való radikális szakításnak tekintettek, a *West Coast Hotel kontra Parrish* volt, amelyben egy női szállodai alkalmazott pert indított korábbi munkáltatója ellen, és elmaradt bért kért egy állami törvény alapján, amely a nők számára kötelező minimálbért ír elő.

Julie Novkov azonban egy történeti-értelmező beszámolót használva kimutatta, hogy az ügyben hozott ítélet nem a joggyakorlatban bekövetkezett jelentős és bomlasztó változást tükrözi, hanem a jogi doktrína hosszú idő alatt kibontakozó fejlődésének csúcspontja volt. Az újítás (csak) abban állt, hogy egy már bevett normát kiterjesztettek, amelyet a női munkavállalókról az összes munkavállalóra alkalmaztak. Ezért a bírósági csomagolási terv nem idézett elő radikális változást a joggyakorlatban. A bírák pedig nem a jogalkotói fenyegetésre reagáltak, hanem fokozatosan alakítottak ki új joggyakorlatot. Novkov szerint ebben a folyamatban a "konfliktuscsoportok" döntő pillanatok voltak a doktrína fejlődésében, amelyek során a jogi közösséghez hozzáférő különböző szereplőcsoportok egymás között és egymással küzdenek azért, hogy egy adott jogi fogalom vagy kifejezés értelmezését domináns normává tegyék" (Novkov 2001: 16). Az ő beszámolójában a bírói cselekvés politikája abban rejlik, hogy az egyéni vagy kollektív szereplők szellemi vagy anyagi erőforrások mozgósításával képesek befolyásolni a jogi doktrínát. Elemzése túlmutat a tárgyalótermen, amikor azt állítja, hogy a politikai befolyás nem feltétlenül bírák politikai preferenciáiból ered; ehelyett a társadalmi csoportok és a bíróság között a jogi rendelkezések és ügyek jelentését illetően politikai érdekközvetítési folyamat is létezhet.³ Erre az érvre a következő részben térek vissza, amikor az európai kutatásokat tárgyaljuk.

Összefoglalva, nagyjából két különböző fázist különböztethetünk meg a bíróságok és a politika amerikai kutatásának fejlődésében. A formálódó időszakban a tudósok jogkerülő gyakorlatot folytattak, a bírói döntéshozatal jogon kívüli tényezőit hangsúlyozva. Erre talán azért volt szükség, hogy a területet a politikatudomány témájaként felfedezzék. Mindenesetre ezt általában a viselkedési szemlélet hatása vezérelte. Az új institucionalizmus megjelenése óta egy olyan irányzat nyert támogatást, amely komolyabban veszi a jogot, és a bíróságoknak a többi politikai intézménnyel való kölcsönhatására összpontosít.

Európai bíróságok és politikatudomány

Amint már említettük, az európai bíróságok kutatása csak nemrégiben jelent meg; a bíróságok már az 1980-as évektől kezdve vonzották a tudományos figyelmet. A szakirodalom némileg széttöredezett, és nincs egységes elméleti keret, amely integrálná a szakirodalom különböző irányzatait. Ráadásul a különböző munkák nem is beszélnek egymással szisztematikusan. Az Európai Bírósággal kapcsolatos kutatások az igazságügyi politika területétől meglehetősen függetlenül fejlődtek, főként a saját, a nemzetek közötti kapcsolatokról és az európai integráció elméleteiből merített paradigmákat használva (Weiler 1991; Garrett 1992;

3 Ezt az érvet Epstein és Knight is előadja a bírósági döntéshozatal stratégiai modelljében. Azt állítják, hogy a bírák nemcsak saját vagy a jogalkotó szereplők preferenciáit veszik figyelembe, hanem az intézményi legitimitás érdekében a nyilvánosságnak is reagálnak (Epstein/Knight 1998: 46-49).

Burley/Mattli 1993; Garrett 1995).⁴ Az európai tudósok által a nemzeti bíróságokról szolgáltatott megállapítások csak lazán és részben kapcsolódnak az amerikai-amerikai vitákhoz (De Franciscis/Zannini 1992; Koppen 1992; Verougstraete 1992; Landfried 1994), míg az Európával foglalkozó amerikaiak többsége kifejezetten a Political Jurisprudence megállapításaihoz kapcsolja elemzését (Stone 1992a; Volcansek 2001). E sokféleség ellenére úgy tűnik, hogy van néhány közös pont, amely az európai bíróságokkal foglalkozó szakirodalom különlegességét alkotja. A táblázat a vita főbb jellemzőit hasonlítja össze.

1. táblázat A bíróságok és a politika különböző kutatási perspektívái

	USA	Európa
Az elemzés szintje	Mikroszint: bíróság	Makroszint : bíróság
Az elemzés dimenziója	Folyamat : a bírósági fellépés politikája	Hatások: a bírósági fellépés politikai hatása és funkciói
A jogrendszer	megítélése	A politikai rendszer kiterjesztése
A jogi és politikai rendszer kölcsönhatása	Politizálódás: a politika behatol a jogi szférába	Juridifikáció: a bírósági tevékenység behatol a politikába vagy kiszorítja azt.

A bírói tevékenység (újra)felfedezése Európában bizonyos mértékig összefügg a politikai jogtudomány institucionalista fordulatával. A kilencvenes években olyan befutott amerikai-amerikai tudósok, mint Martin Shapiro, az európai bíróságok elemzése felé fordultak, együttműködtek fiatalabb kollégákkal, és ezzel "exportálták" a hazai kutatási hagyományaik institucionalista szárnyát (Shapiro/Stone 1994a; Shapiro/Stone Sweet 2002). A fő hangsúlyt a bíróságok és más politikai szereplők kölcsönhatására helyezték. Ennek fényében a bíróságokat kivétel nélkül *egységes, intézményi* szereplőként konceptualizálták. Ezért, míg az amerikai-amerikai kutatások nagy része évtizedeken keresztül túlnyomórészt a politikai jogtudomány mikroszintű behaviorista útját követte, addig az európai bíróságok kutatása a makroszintű intézményi számra koncentrált.

Az a tény, hogy számos európai bíróság "kollegiális vállalkozásként" működik, elősegíti az institucionalista nézőpont túlsúlyát (Kornhauser/Sager 1993: 1). Míg a - mint már említettük - az amerikai Legfelsőbb Bíróság bírái szabadon közlétehetik a bíróság egységes véleményén kívül a kontradiktórium vagy különvéleményeket is, Európában azonban sok bírónak ez nem megengedett. És még ott is, ahol az egyes szavazatok közlik és az eltérő véleményeket feltárják, ezt csak ritkán használják ki forrásként (Stone 1994: 444-445).

Az institucionalista perspektíva hangsúlyozása azonban nem csupán a jogrendszer eltérő struktúráira reagál, hanem más általános megközelítést is jelez. Azt vallja, hogy nem az egyéni szavazat, hanem a szavazatok többsége számít: "Az egyes bírák ugyanúgy szavaznak, mint az egyes törvényhozók vagy kabinetminiszterek, de az a politika kormányoz, amelyik eléri a győztes többséget" (Volcansek 2001: 348-349). Ez a kvóta-

4 A politikai jogtudományra való legkifejezettebb utalást Karen Alter kínálja, aki a nemzeti bíróságok szerepét vizsgálja az európai jog kialakításában és szupremáciájában (Alter 2001).

A szakirodalom második lényeges különbségét máris jelzi: míg az amerikai-amerikai kutatások egy jelentős része a bírói döntéshozatal *folyamatára* (a bírák döntésének mikéntjére) összpontosít, addig az európai munkák szinte kizárólag a bírósági döntések *hatásaival* foglalkoznak. Milyen módon járul hozzá az Európai Bíróság az európai integrációhoz (Burley/Mattli 1993; Weiler 1994)? Hogyan befolyásolják a bíróságok a politikai folyamatokat (Stone 1992a) és a közpolitikákat (Jackson/Tate 1992)? Milyen feltételek mellett akadályozzák vagy segítik elő a bíróságok a politikai változásokat (Landfried 1994; Tsebelis 1995, 2000; Volcansek 2001)? Ez az eredmény szemlélet táplálja a bíróságokról, mint a különböző szabályozó ügynökségek egyikéről szóló vitát, és összekapcsolja a bíróságokat a politikai elemzéssel (Guarnieri/Pederzoli 2002).

Számos ilyen tanulmány többé-kevésbé a *jogalkalmazás* folyamatát állapítja meg, amelyben a bírósági szereplők, eljárások és kategóriák fokozatosan uralják vagy kiszorítják a jogalkotási politikát (Stone 1992a; Vallinder 1994b; Barreiro 1998). Az érvelés szerint a bírósági elmarasztalástól való félelem miatt a jogalkotás szereplői feláldozzák a politikai célokat, hogy megfeleljenek a bírósági ítélkezési gyakorlatnak. Ezen túlmenően a jogi érvek és megfontolások vélhetően beépülnek a politikai döntéshozatali folyamatba (Stone 1992a, 1994; Landfried 1994). Az állami szabályozást pedig kiszorítja a bírósági szabályozás (Hildebrand/Waarden 2005).⁵ Ez a perspektíva a jog és a politika kölcsönhatását ellentétes irányban írja le, szemben az amerikai-amerikai szakirodalommal, amely a bírói fellépés politikáját és a jogrendszer *politizálását* vizsgálja.

A jogalkalmazás fogalma a jogrendszer sajátos értelmezését foglalja magában. Míg a politikai jogtudomány a bírói tevékenységet más eszközökkel történő politikai cselekvésként fogja fel, addig az európai bíróságokkal foglalkozó munkák a *jogi szféra viszonylagos autonómiáját és megkülönböztettségét* hangsúlyozzák. A szakirodalom nagy része nem tekinti a bírói és a politikai cselekvést egymásba fonódónak, hanem különálló ideáltípusokként írja le őket: a jogi cselekvésről azt mondják, hogy "szabályokkal terhelt", míg a politikai cselekvés "érdekvezérelt" (Stone 1994); a bírácoknak az érvelés, míg a politikusoknak az alkudozás a feladata, a bírói döntések állítólag mérlegelés útján születnek, míg a politikai döntések a "többségi elven" alapulnak (Vallinder 1994b) és így tovább.

Az amerikai-amerikai irodalom történeti-értelmező intézményi szemléletéhez hasonlóan az európai perspektíva a "jogállamiság" (jogi doktrína és érvelés) politikára gyakorolt hatását hangsúlyozza. A bíróságokat annyiban tekintik megkülönböztetettnek, amennyiben a jogi rendszer "maga is egyfajta politikaalkotási stílust generál" (Shapiro/Stone 1994a: 399). De míg az amerikai-amerikai történeti-értelmezői beszámoló a megkülönböztető képességet a

5 A bíróságok és a szabályozás közötti kapcsolat ellentmondásos. Egyes tudósok szerint a bírák növekvő hatalma a szabályozó állam kiterjesztésére vezethető vissza: "Nyilvánvaló, hogy ahol létezik egy jogi szabály, ott van egy bíró is, akit felkérhetnek annak értelmezésére és alkalmazására" (Guarnieri/Pederzoli 2002: 7). Mások azonban azzal érvelnek, hogy a dereguláció nem csökkenti, hanem tovább inkább növeli a bírói tevékenységet. Youri Hildebrand és Frans van Waarden például kimutatták, hogy Európában a különböző ágazatok deregulációját a pereskedés magasabb szintje kísérte (Hildebrand/Waarden 2005).

a jogi szférát kiindulópontként annak vizsgálatához, hogy a jogi doktrína fejlődését hogyan befolyásolja a politika, az Európával kapcsolatos kutatások hajlamosak ezt a szempontot fekete dobozként kezelni, és az elemzést a jogállamiságnak a politikára és a közpolitikákra gyakorolt hatásaira korlátozzák.

A jogrendszer autonóm egységként való felfogásához hozzátartozik a bírói hatalom sajátos értelmezése. A behaviorista "attitűdmodellben" a bírói hatalom szinte korlátlan, ami abból az intézményi környezetből ered, amely lehetővé teszi a bírák számára, hogy őszinte értékeket és politikai preferenciákat kövessenek. A "stratégiai modell" pedig feltételezi a bírák függőségét a többi érintett szereplőtől (pl. a törvényhozás egyidejű többségei). Ezzel szemben az európai szakirodalom egy másik, kifejezetten bírói hatalmi erőforrást tárgyal: a jogi ismereteket és szakmai készségeket. A bírákat nem politikusoknak, hanem politikailag releváns (episztemikus) szakértőknek vagy technokratáknak tekintik. A bírói hatalom, így szól az érvelés, annyival nő, amennyivel a bírák és a jogászok (és a politikusok) egy politikai kérdést "technikai kérdésnek" nyilvánítanak, amely a jogi szakma joghatósági területére esik.

Ez az érv a legkifejezettebben az európai integráció neofunkcionalista megközelítésében jelent meg. Az érvelés a következőképpen hangzik: az Európai Bíróság képes volt előmozdítani az integrációt azokon a területeken, amelyek korábban el voltak szigetelve és védve voltak a politikai beavatkozástól azáltal, hogy technikai jellegűnek nyilvánította őket. Ebben a perspektívában a bírák fő hatalmi erőforrása az, hogy a lehető legkevésbé politikamentesen járjanak el:

Ebben ... rejlik egy paradoxon, amely más megvilágításba helyezi a legalisták állítólagos naivitását. Az integráció előmozdításához szükséges szigetelés legalábbis megköveteli, hogy a bírák maguk is úgy tűnjenek, mintha nem politikát, hanem jogot gyakorolnának. Politikai cselekvési szabadságuk tehát az anyagi joghoz és a jogi érvelés által megszabott módszertani korlátokhoz való minimális hűségétől függ. Egyszóval, a politikai valóságtól megkülönböztetett jogi realitásokhoz való szilárd ragaszkodás valójában hatékony politikai eszköz lehet. (Burley/Mattli 1993: 44)

A jogrendszer autonómiájának hangsúlyozása itt-ott a rendszerelméleti hagyományban tűnik megalapozottnak. Erre példa az Európai Bírósággal foglalkozó irodalom, ahol a neofunkcionalizmus jelentős szerepet játszik (Burley/Mattli 1993; Stone Sweet 1999). Egy másik terület az "amerikai jog globalizációjáról" szóló vita (Kelemen/Sibbitt 2004), amelyet az a gondolat táplál, hogy minden jogrendszer az amerikai-amerikai modellhez konvergálhat. Európával kapcsolatban e tézis kritikussai a jogi szféra autonómiájából kiindulva azt állítják, hogy ez a fejlődés nagyon valószínűtlen (Teubner 1998; Levi-Faur 2005). Az "autopoiesis" elve, amely azt jelenti, hogy a jog és a jogrendszer saját normái és logikája szerint reprodukálja önmagát, úgy gondolják, hogy bizonyos mértékig megvédi a jogrendszert a külső politikai inváziótól. Ez az általános elképzelés - bár ritkán kapcsolódik kifejezetten a rendszerelmülethez - alkotja az európai bíróságokkal kapcsolatos munkák nagy részét.

Míg az európai bíróságokról szóló tanulmányok elméletileg és empirikusan igen gazdagok, az amerikai-amerikai politikai jogtudomány kiinduló feltevése nem kapta meg azt a figyelmet, amelyet potenciálisan megérdemelne. Az Európával kapcsolatos kutatások inkább arra a kérdésre irányulnak, hogy a bírói érvelés hogyan...

a politikai folyamatba belépnek, és befolyásolják azt. A politikai jogtudományt azonban (is) az a kérdés érdekelte, hogy a politika hogyan befolyásolja a jogtudományt.

Ezek az eltérő nézőpontok az amerikai és az európai szakirodalom eltérő tudományos projektjeivel magyarázhatók. A Political Juris- prudence egyik fő célja az volt, hogy reflektáljon a jogtudományra, megkérdőjelezve a semleges jogi érvelés eszméjét. Ezzel szemben az európai kutatásokat az európai integráció vagy a politikai intézmények kölcsönhatásának összehasonlító tanulmányozása iránt érdeklődő politológusok irányítják. Az amerikai-amerikai vitából az európai tudósok megtanulták, hogy a bíróságok befolyásos politikai szereplők, de nem feltétlenül osztják a jogtudomány demisztifikálásának célját. Itt-ott az a benyomásunk, hogy egyes európai tudósok még a semleges bírói fellépés lehetőségét sem tagadják, például amikor a bírákat "pártatlanokként" jellemzik (Vallinder 1994b: 92), vagy amikor azzal érvelnek, hogy a bírói mérlegelés csak ritkán játszik szerepet, hanem a legtöbb esetben a jogalkalmazás "meglehetősen egyenes" (De Franciscis/Zannini 1992; Verougstraete 1992: 94). Ezzel szemben a politikai jogtudomány azt állítja, hogy a jogalkalmazás *soha nem* egyenes, mert a jogi érvelés és a bírói módszerek nem képesek egyértelmű döntéseket hozni.

A bírói döntéshozatal egyetlen politikai aspektusa, amellyel európai kontextusban foglalkoznak, a párthovatartozás szerepe. De bár a bírákat Európa-szerte többé-kevésbé politikailag nevezik ki, a bírósági döntésekre gyakorolt pártpolitikai befolyás meglehetősen csekélynek tekinthető, és csak nagyon konkrét politikai kérdésekre korlátozódik, vagy nem egyértelmű (Koppen 1990; Land- fried 1994).

A szabály alól két fontos kivételt kell kiemelni. Ezeket az amerikai-amerikai tudósok szolgáltatják, akik az európai bíróságokkal kapcsolatban végeznek kutatásokat. Munkájukban integrálódnak az európai és az amerikai megközelítések. Az első Alec Stone Sweet és a francia *conseil constitutionnel*ről szóló munkája (Stone 1992a, b, 1994). Megközelítése abban az értelemben "európai", hogy osztja a jogi szféra relatív autonómiájának feltételezését (Stone 1992a: 10-15). Ezen túlmenően leginkább a tanácsnak a közpolitikára gyakorolt hatásai érdeklők. Ugyanakkor munkája "amerikai-amerikai", mivel a pártpolitika befolyását vizsgálja a tanács döntéseire. Nagyon gazdag és érdekes munkája azonban nem reprezentatív, amennyiben a francia tanács nem bíróság, hanem egy harmadik kamara a parlamenti szinten. A tisztségeket főként pártpolitikusok (és nem bírák) töltik be, a bíróság egyáltalán nem kapcsolódik az igazságszolgáltatáshoz, és az egyes állampolgárok nem férnek hozzá. Amit tehát találunk, az a különböző *politikai* intézmények kölcsönhatása (ami természetesen politikai folyamat). Stone csak azért hajlamos a tanácsot bíróságként kezelni, mert a "bírói felülvizsgálat" funkcióját látja el, amelyet más országokban az alkotmánybíróságok látnak el.⁶ Valójában azonban azt az egyedi esetet vizsgálja, amikor politikusok gyakorolják a jogtudományt (és nem a politikát alakító bírák).

6 Ez már jelzi elemzésének funkcionalista elfogultságát.

A második jelentős kivétel Mary Volcansek munkája, amelynek célja az amerikai-amerikai stratégiai modell adaptálása a bírósági döntéshozatal európai kontextusára. Ezt a George Csebelis (1995, 2002; Volcansek 2001) által kidolgozott vétójátékos keretrendszerrel kombinálja. A stratégiai modell módosításai az elemzési egységre vonatkoznak. Volcansek azt állítja, hogy - a fentebb tárgyalt okok miatt - a bíróságok makroszintű perspektíváját kell választani (ahelyett, hogy a bírák egyéni döntéshozatali magatartását elemeznénk). Ehhez a vétójátékos keretrendszer alkalmazását javasolja. A bíróságokat úgy modellezi, mint a több tárgyalópartner egyikét, akiknek a beleegyezése szükséges a politikák megvalósításához.

Ebben az összefüggésben kialakít egy implicit megértést arról, hogyan hozzák meg a bírák a döntéseiket. Feltételezi, hogy vagy politikai preferenciákat követnek (a sajátjukat vagy a másik tárgyalófélét), vagy "bármelyik másik szereplő preferenciái iránt közömbösen" ajogi modellt választják, ami - Volcansek szerint - azt jelenti, hogy "jogi egyértelműségre" és "jogi pontosságra" törekszenek (Volcansek 2001: 352-353). Ezért ismét világos különbséget teszünk a politikai és a bírói cselekvés között, amikor Volcansek azt az elképzelést támogatja, hogy a bíróságok a politikai kérdésektől és a körülményektől függően önkényesen választanak a különböző (politikai vagy bírói) cselekvési logikák között.

Bár törekvése, hogy a politikai jogtudomány fogalmait egyértelműbben átültesse az európai kontextusba, nagyon hasznos és üdvözlendő, mégis azt javasolnám, hogy más irányba induljunk el. Először is, folyamatban lévő munkája során Csebelis maga is - több okból kifolyólag - egyre inkább elhagyta a bíróságok vétójátékosként való elemzésének gondolatát (Csebelis 2002: 226-228). Másodszor, nem vagyok biztos abban, hogy koncepciója valóban a leghasznosabban tükrözi az amerikai-amerikai vita állását. Kétségeim a bírói hatalom és a döntéshozatal fogalmaira vonatkoznak. Még a stratégiai modell mellett érvelő Knight és Epstein sem feltételezik, hogy a bírák többé-kevésbé függetlenül választhatnak a különböző cselekvési logikák között, hanem azt kívánják bemutatni, hogy a bíróságok generálisan korlátozottak. A bírói hatalomfelfogása inkább az attitűdmodellhez hasonlít, amely nagy mozgásteret feltételez a bírák számára. Ráadásul, mivel az amerikai-amerikai kutatóközösség (a viselkedési megközelítés kivételével) éppen most fedezte fel újra a jog és a jogi érvelés szerepét, az európai kutatások inkább megerősíteni, mint cáfolni látszanak a jogi dimenzió bírósági döntésekre gyakorolt hatásának hangsúlyozásában.

Ha valaki komolyan veszi a jogot, felmerül a kérdés, hogy a bírósági magatartást a politikai vagy a bírósági cselekvés közötti választásként fogalmazhatjuk-e meg. A politikai jogtudomány a kettő kapcsolatát állította, hangsúlyozva, hogy a jogi egyértelműség és pontosság soha nem érhető el, de a jogi döntések mindig politikai döntéseket is magukban foglalnak. Helyesebbnek tűnik azt feltételezni, hogy a preferenciákat a bíróságok azon kötelezettsége alakítja és irányítja, hogy jogi érvelésen alapuló, elvszerű döntéseket hozzanak. Ezért csak azok a preferenciák érvényesíthetők, amelyek a jogszabályból (és/vagy a korábbi ügydöntésekből) bírói módszerekkel levezethetők. Ez még mindig nagy mozgásteret hagy az egymással versengő értelmezések közötti választásra, de a jogi érvelés módszerei korlátozzák és alakítják a politikai döntéseket. Ezért a bírák

akik politikai preferenciákat kívánnak követni, figyelembe kell venniük, hogy döntésüknek "illeszkednie" kell a meglévő jogi normákhoz vagy a korábbi joggyakorlathoz. Ezért a dolgozat záró részében azt fogom javasolni, hogy nem a stratégiai, hanem a történeti-interpretációs igazságügyi politika-számítás az, amely a legígéretesebb az európai bíróságok kutatásának továbbfejlesztése szempontjából.

4Következtetések és javaslatok

Egyetértek Stone Sweet és Volcansek véleményével, miszerint az európai bíróságokkal kapcsolatos kutatásoknak alaposabban kellene foglalkozniuk az európai bírósági tevékenység politikájával. E célból azt javaslom, hogy a bírósági politika történeti-értelmezői szemléletét, amelyet Julie Novkov munkássága példáz (lásd a 3.2. szakaszt), használjuk fel. A bírói tevékenység politikáját a társadalmi szereplők által a jogi doktrína fejlődésére gyakorolt hatás szempontjából elemzi. Elemzése nem korlátozódik a tárgyalóteremre vagy a bírói székben ülő bírák preferenciáira, hanem magában foglalja az érdekek mozgósításának szélesebb körű folyamatait is. Ennek a megközelítésnek különös előnyei vannak, különösen az európai kontextusban való alkalmazása tekintetében.

Először is, a szakirodalom gyakran utalt arra, hogy az amerikai-amerikai kontextus kutatási stratégiái és módszerei nem könnyen exportálhatók Európába, mivel az európai bíróságok döntéshozatali folyamata sokkal kevésbé átlátható, mint a Legfelsőbb Bíróságé (Stone 1994: 444-445; Volcansek 2001: 348; Csebelis 2002: 227). Ezért nehéz a bírák politikai preferenciáit értékelni. Azt azonban értékelhetjük, hogy a bírósági döntés meghozatala előtt zajló hivatalos folyamatban a politikai szereplők (pl. érdekcsoportok, pártok) megpróbálják-e és hogyan befolyásolni a jogi doktrína alakulását. Egy bírósági döntés nem a semmiből születik, hanem egy hosszabb idő - néha hónapok, néha évek - alatt kibontakozó jogi diskurzusra reagál. A legtöbb esetben az egymással versengő jogi koncepciók univerzuma nyilvánvaló, mielőtt a bírák döntést hoznának, és a bíróság csupán kiválasztja közülük az egyiket, esetleg némi módosítással. Ez azt jelenti, hogy a politikai érdekeket jogi nyelvre kell lefordítani ahhoz, hogy sikeresek legyenek. Elemezhetjük, hogyan alakulnak ki ezek a fogalmak és fordítások, hogyan kapcsolódnak politikai érdekekhez, milyen szellemi és anyagi erőforrások segítségével válnak uralkodó normává, és milyen mértékben választja ki őket a bíróság. Módszertanilag felhasználhatjuk a szociológia vagy a tudás politikai tudománya (Berger/Luckmann 1966; Nullmeier/Rueb 1993) által nyújtott kereteket.

Másodszor, mint már jeleztük, ez a megközelítés az érdekcsoport-politika elemzésének európai hagyományát is feleleveníti, és ezáltal a kutatási perspektívát a vállalati politikai döntéshozatalról a jogi cselekvés szerepe felé tereli. A különösen legalizáltak tekintett szakpolitikai területeken ez különösen ígéretes törekvés lehet. Ebben az összefüggésben az európai kutatások tanulhatnának a joggal és politikával foglalkozó másik nagy amerikai szakirodalomból, nevezetesen azokból a tanulmányokból, amelyek azt elemzik, hogy az érdekcsoportok miként használták fel a jog- és politikaszabályozást.

gal rendszer a társadalmi és politikai változások előmozdítására (Scheingold 1974; Auerbach 1976; Handler 1978; Handler et al. 1978; Chong 1991; Epp 1998; Barnes 2006). Még ha bizonyos stratégiák, mint például a csoportos keresetek benyújtása, nem is játszanak szerepet Európában, az amerikai-amerikai kutatások kimutatták, hogy ez a fajta pereskedés csak egy (és még csak nem is a legfontosabb) a jogi fejlődés befolyásolására szolgáló különböző stratégiák közül.

¶beszámolójának harmadik és legnagyobb előnye, hogy nem dicsőíti és nem is tagadja a jog és a jogi érvelés szerepét, de feltételezi, hogy a jogi doktrína fejlődése a politika által erősen befolyásolt folyamat. Ez a megközelítés képes integrálni az amerikai-amerikai politikai jogtudomány legjobb részeit az európai műbe, megőrizve ezzel az utóbbi erősségeit. Ha Alec Stone-nak igaza van, amikor azt állítja, hogy Európában a jog és a politika szétválasztásának hagyománya él, és a jog területét a jogi szakma szuverén területének tekinti, akkor a politikai jogtudománynak az ennek demisztifikálására irányuló projektje Európában fontosabb, mint bárhol máshol. Rendkívül hasznos lenne annak feltárása is, hogy a jogi doktrína és diskurzus (és így a bírósági döntések) fejlődése a politikai érdekközvetítés politikai folyamataként elemezhető.

Hivatkozások

- Alter, Karen J., 2001: *Az európai jog elsőbbségének megállapítása: The Making of an International Rule of Law in Europe*. Oxford: Oxford University Press.
- Auerbach, Jerold S., 1976: *Auerbach-Auerbach: Egyenlőtlén igazságszolgáltatás: Lawyers and Social Change in Modern America (Ügyvédek és társadalmi változások a modern Amerikában)*. New York: Oxford University Press.
- Barnes, Jeb, 2006: Barnes Barnes: A bíróságok és az intézményi stabilitás és változás rejtélye: *Az Egyesült Államok azbesztválságának tanulságai*. Konferenciadokumentum. Az "Intézményi változás és a jog" című műhelykonferencia. Evanston, IL: Northwestern University.
- Barreiro, Belen, 1998: Barreiro Andrerei: Bírósági felülvizsgálat és politikai felhatalmazás: Abortusz Spanyolországban. In: *West Euro-pean Politics* 21(4), 147-159.
- Berger, Peter L./Thomas Luckmann, 1966: Luckmann, L. Luckmann: *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. Garden City, NY: Doubleday.
- Burley, Anne-Marie/Walter Mattli, 1993: Európa a Bíróság előtt: A Political Theory of Legal Integration. In: *International Organization* 47(1), 41-76.
- Cameron, Charles M., 1993: *Új utak a bírói politika modellezéséhez*. Konferenciadokumentum. Conference of the Political Economy of Public Law, október 15-16. New York: University of Rochester, W. Allen Wallis Politikai Gazdaságtani Intézet.
- Chong, Dennis, 1991: *A kollektív cselekvés és a polgárjogi mozgalom*. Chicago, IL: The University of Chicago Press.
- Cichowski, Rachel A. (szerk.), 2006: Bíróságok, demokrácia és kormányzás. *Az Összehasonlító politikai tanulmányok* 39(1), 3-152.
- Clayton, Cornell/Howard Gillmann (szerk.), 1999: *Supreme Court Decision-Making: New Institutional-ist Approaches*. Chicago, IL: The University of Chicago Press.
- Dahl, Robert A., 1957: Dahl: Döntéshozatal a demokráciában: A Legfelsőbb Bíróság mint nemzeti politika-alkotó. In: *Journal of Public Law* 279-2956,.
- Davis, Sue, 1999: A főbíró és a bírói döntéshozatal: A Legfelsőbb Bíróságon betöltött vezetői tisztség intézményi alapja. In: Clayton/Howard Gillman (szerk.), *Supreme Court Decision-Making: New Institutional-ist Approaches*. Chicago, IL: The University of Chicago Press, 135-154.
- De Franciscis, Maria Elisabetta/Rosella Zannini, 1992: Zannini Zannini: Judicial Policy-Making in Italy: Judicial Policy-Making in Italy: Az Alkotmánybíróság. In: *Nyugat-európai politika* 15(3), 68-79.
- Epp, Charles R., 1998: *A jogok forradalma: Jogászok, aktivisták és legfelsőbb bíróságok összehasonlító perspektívában*. Chicago, IL: The University of Chicago Press.
- Epstein, Lee/Jack Knight, 1998: *A bírák döntései*. Washington, DC: Congressional Quarterly.
- Eskridge, William N., 1991: Eltérés a történelemtől? A bíróság/kongresszus/elnök polgárjogi játszma. In: *California Law Review* 613-684.79,
- Feeley, Malcolm M./Edward L. Rubin, 1998: *Rubin L. Rubin, Rubin Rubin: Az igazságügyi politikaalkotás és a modern állam: How the Courts Reformed America's Prisons*. Cambridge, MA: Cambridge University Press.
- Fraenkel, Ernst, 1999 [1927]: Fraenkel: Zur Soziologie der Klassenjustiz. In: Hubertus Buchstein (szerk.), *Ernst Fraenkel: Gesammelte Schriften*, Vol. 1: *Recht und Politik der Weimarer Republik*. Baden-Baden: Nomos, 177-211.
- Frymer, Paul, 2003: Frymer Frymer: Cselekedni, amikor a választott tisztviselők nem: Federal Courts and Civil Rights Enforce in U.S. Labor Unions 1935-1985. In: *The American Political Science Review* 97(3), 483. 499.
- Galanter, Marc, 1992: Galanalan: Law Abounding: A legalizáció az Észak-Atlanti-óceán körül. In: *The Modern Law Review* 55(1), 1-24.
- Garrett, Geoffrey, 1992: Nemzetközi együttműködés és intézményi választás: A Európai Közösség belső piaca. In: *International Organization* 46(2), 533-560.
- , 1995: A jogi integráció politikája az Európai Unióban. In: *Nemzetközi Szervezet* 49(1), 171-181.

- Gillman, Howard, 1999: Gillman Howardman: A bíróság mint eszme, nem mint épület (vagy játék): Interpretive Institution- alism and the Analysis of Supreme Court Decision-Making. In: Cornell W. Clayton/Howard Gillman (szerk.), *Supreme Court Decision-Making: New Institutional Approaches*. Chicago, IL: University of Chicago Press, 65-87.
- , 2004 : Martin Shapiro and the Movement from "Old" to "New" Institutional Studies in Public Law Scholarship. In: *Annual Review of Political Science* 363-3827,.
- Golann, Stuart/William J. Fremouw (szerk.), 1976: Jolwww, Jolwww: *The Right to Treatment for Mental Patients (Az elmebetegek kezeléshez való joga)*. New York: Irvington Publishers.
- Graber, Mark A., 1993: A nem-többségi nehézség: Legislative Deference to the Judiciary. In: *Tanulmányok az amerikai politikai fejlődésről* 35-727,.
- Guarnieri, Carlo/Patrizia Pederzoli, 2002: *Pergolini-Periollieri: The Power of Judges: A bíróságok és a demokrácia összehasonlító tanulmánya*. Oxford: Oxford University Press.
- Hall, Peter A./Rosemary C.R. Taylor, 1996: *A politikatudomány és a három új institucionalizmus*. MPIfG Vitairat 99/6. Köln: Max Planck Institute for the Study of Societies.
- Handler, Joel F./Ellen Jane Hollingsworth/Howard S. Erlanger, 1978: Erland Erland: *Lawyers and the Pursuit of Legal Rights*. New York: Academic Press.
- Handler, Joel F., 1978: Handler Joel Handler: *Társadalmi mozgalmak és a jogrendszer: A Law Reform and Social Change (A jogi reform és a társadalmi változás elmélete)*. London: London: Academic Press.
- Hildebrand, Youri/Frans van Waarden, 2005: *Szabad piacok - több pereskedés?* Konferenciadokumentum. ECPR Általános Konferencia, Budapest, szeptember 8-11.
- Holland, Kenneth M. (szerk.), 1991: *Bírói aktivizmus összehasonlító perspektívában*. New York: Martins Press.
- Iser, Matthias/David Strecker, 2002: Zerrissenheit zwischen Marxismus und Liberalismus: Neumann und der 'liberal turn' der Kritischen Theorie. In: Matthias Iser/David Strecker (szerk.), *Kritische Theorie der Politik: Franz L. Neumann - eine Bilanz*. Baden-Baden: Nomos, 9-38.
- Jackson, Donald W./C. Neal Tate (szerk.), 1992: Tate, Tate, Tate: *Összehasonlító bírósági felülvizsgálat és közpolitika*. West- port, CT: Greenwood Press.
- Jacob, Herbert és mások, 1996: *Bíróságok, jog és politika összehasonlító perspektívában*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Kagan, Robert A., 2001: *Ellentétes legalizmus: The American Way of Law*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Kahn-Freund, Otto [1931]1975: Das soziale Ideal des Reichsarbeitsgerichts. In: Thomas Blanke et al., *Kollektives Arbeitsrecht: Quellentexte zur Geschichte des Arbeitsrechts in Deutschland I (1840-1933)*. Reinbek: Rowohlt, 247-273.
- Kelemen, R. Daniel/Eric C. Sibbitt, 2004: Sibbitt: Az amerikai jog globalizációja. In: *International Organization* 103-136.58,
- Kirchheimer, Otto, 1961: *Kirchheimer: Politikai igazságosság: A jogi eljárás politikai célokra való felhasználása*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- , [1976]1930]: Reichsgericht und Enteignung: Reichsverfassungswidrigkeit des Preußischen Fluchtliniengesetzes? In: Otto Kirchheimer/Wolfgang Luthardt (szerk.), *Von der Weimarer Republik zum Faschismus: Die Auflösung der demokratischen Rechtsordnung*. Frankfurt a.M.: Suhrkamp, 77-90.
- Kitch, Edmund W., 1983: Az igazság tüze: A chicagói jog és közgazdaságtan emlékezete 1932-1970. In: *Journal of Law and Economics* 26(1), 163-234.
- Koppen, Peter J. van, 1990: A holland legfelsőbb bíróság és a parlament: Politikai döntéshozatal kontra nem politikai kinevezések. In: *Jogi és Társadalmi Szemle* 24(3), 745-780.
- , 1992: A bírósági politikaalkotás Hollandiában: az eseti módszer. In: *Nyugat-európai politika* 15(3), 80-92.
- Kornhauser, Lewis A./Lawrence G. Sager, 1993: Az egy és a sok: Adjudication in Collegial Courts. In: *California Law Review* 81(1), 1-59.

- Landfried, Christine, 1994: A politika igazságszolgáltatása Németországban. In: *International Political Science Review* 15(2), 113-124.
- Leiter, Brian, 2002: Leiter: *Amerikai jogi realizmus*. Közjogi és jogelméleti kutatási tanulmány Austin42., TX: The University of Texas School of Law. <<http://ssrn.com/abstract=339562>>
- Leuchtenberg, William, 1995: *A Legfelsőbb Bíróság újjászülése: Az alkotmányos forradalom Roosevelt korában*. New York: New York: Oxford University Press.
- Levi-Faur, David, 2005: Leviur Levas, Leviur Levas: A jogi globalizáció politikai gazdaságtana: A jogi globalizáció politikai gazdaságtana: A jogalkalmazás, a kontradiktórium le- galizmus és a rezponzív szabályozás. In: *International Organization* 451-462.59,
- Lieberman, Jethro K., 1983: *A pereskedő társadalom*. New York: A pereskedő társadalom: New York: Basic Books.
- Lovell, George I., 2003: Lovell Lovell: *Jogalkotási halasztások: A törvényi kétértelműség, a bírói hatalom és az amerikai demokrácia*. Cambridge, MA: Cambridge University Press.
- Maus, Ingeborg, 2006: Das Verhältnis der Politikwissenschaft zur Rechtswissenschaft: Bemerkungen zu den Folgen politologischer Autarkie. In: Michael Becker/Ruth Zimmerling (szerk.), *Politik und Recht*. Politische Vierteljahresschrift, Sonderheft 76-12036,.
- Maveety, Nancy, 2003: A bírói magatartás tanulmányozása és a politikatudományi diszciplína. In: Nancy Maveety (szerk.), *A bírói magatartás úttörői*. Ann Arbor, MI: The University of Michigan Press, 1-51.
- McCloskey, Robert G., 2005: *McCloskey: Az amerikai legfelsőbb bíróság*. Chicago, IL: The University of Chicago Press.
- Murphy, Walter F., 1964: *Murphy Murphy: Az igazságügyi stratégia elemei*. Chicago, IL: The University of Chicago Press. Neumann, Franz [1963/1944]: *Behemót: A nemzetiszocializmus felépítése és gyakorlata 1933-1944*. New York: Octagon Books.
- Novkov, Julie, 2001: *A munkavállalók megalakulása, a nők védelme: Nemek, jog és munka a progresszív korszakban és a New Deal éveiben*. Ann Arbor, CT: The University of Michigan Press.
- Nullmeier, Frank/Friedbert W. Rüb, 1993: Rüb: *Die Transformation der Sozialpolitik: Vom Sozialstaat zum Sicherheitsstaat*. Frankfurt a.M.: Campus.
- O'Brien, David M., 1999 : Intézményi normák és a legfelsőbb bírósági vélemények: On Reconsidering the Rise of Individual Opinions. In: Cornell W. Clayton/Howard Gillman (szerk.), *Supreme Court Decision-Making: New Institutional Approaches*. Chicago, IL: The University of Chicago Press, 91-113.
- Posner, Richard A., 1987: The Decline of Law as an Autonomous Discipline: 1962-1987. In: *Harvard Law Review* 100(4), 761-780.
- Pritchett, Charles Herman, 1948: *Roosevelt Court: A Study in Judicial Politics and Values 1937-1947*. New York: Macmillan.
- , 1969: Az igazságügyi kutatás fejlődése. In: Joel B. Grossman/Joseph Tanenhaus (szerk.), *Az igazságügyi kutatás határai*. New York: Wiley, 27-42.
- Ruethers, Bernd, 1968: Ruethers: *Die unbegrenzte Auslegung: Zum Wandel der Privatrechtsordnung im National- sozialismus*. Frankfurt a.M.: Athenaenum Fischer.
- Scheingold, Stuart, 1974: Stuart Stuart: *A jogok politikája: Lawyers, Public Policy, and Political Change*. New Ha- ven, CT: Yale University Press.
- Schmidhauser, John R. (szerk.), 1992: Bíróságok, bírák és politikai változások. Special Issue of *International Political Science Review* 13(3), 223-456.
- Schubert, Glendon A., 1958: A bírói döntéshozatal mint a politikai magatartás egyik aspektusa. In: *The American Political Science Review* 52(4), 1007-1025.
- Schwartz, Edward P., 1992: Schwartz Schwartz Schwartz: Politika, precedens és hatalom: A Legfelsőbb Bíróság döntéshozatalának pozitív elmélete. In: *Journal of Law, Economics, and Organization* 219-258,.
- Segal, Jeffrey A./Harold J. Spaeth, 1993: *The Supreme Court and the Attitudinal Model*. Cambridge, MA: Cambridge University Press.
- Shapiro, Martin, 1961: Shapiro: Judicial Modesty, Political Reality, and Preferred Position. In: *Cornell Law Quarterly* 175-204.47,
- , 1964a: *A Legfelsőbb Bíróság jog és politika: New Approaches to Political Jurisprudence*. Lon- don: Free Press.
- , 1964b: Politikai jogtudomány. In: *Kentucky Law Journal* 294-34552,.

- Shapiro, Martin/Alec Stone, 1994a: Európa új alkotmányos politikája. In: *Összehasonlító politikai tanulmányok* 26(4), 397-420.
- Shapiro, Martin/Alec Stone (szerk.), 1994b: Európa új alkotmányos politikája. Az *összehasonlító politikai tanulmányok* 26(4) különszáma.
- Shapiro, Martin/Alec Stone Sweet, 2002: Sweet Sweet Sweet: *On Law, Politics, and Judicialization*. Oxford: Oxford: Oxford University Press.
- Sigelmann, Lee/George H. Gadbois, 1983: Gadbois: Contemporary Comparative Politics: An Inventory and Assessment. In: *Összehasonlító politikai tanulmányok* 16(3), 275-305.
- Silverstein, Helena, 1996: *Silverstein Silverstein: Unleashing Rights: A jog, a jelentés és az állatjogi mozgalom*. Ann Arbor, MI: The University of Michigan Press.
- Smith, Rogers M., 1988 : A politikai jogtudomány, az "új institucionalizmus" és a közjog jövője. In: *The American Political Science Review* 82(1), 89-108.
- Spaeth, Harold J., 1995: Az attitűdmodell. In: Lee Epstein (szerk.), *Contemplating Courts*. Washington, DC: Congressional Quarterly, 296-314.
- Spiller, Pablo T., 1992: Tiller, Spiller: Racionalitás, döntési szabályok és kollegiális bíróságok. In: *International Review of Law and Economics* 186-190.12,
- Stein, Eric, 1981: Stein: Lawyers, Judges, and the Making of a Transnational Constitution. In: *The American Journal of International Law* 75(1), 1-27.
- Stone, Alec, 1992a: *A bírói politika születése Franciaországban: Az Alkotmánytanács összehasonlító perspektívában*. Oxford: Oxford: Oxford University Press.
- , 1992b: Ahol az igazságügyi politika törvényhozási politika: A francia Alkotmánytanács. In: *West European Politics* 15(3), 29-49.
- , 1994: A szocialista reform megítélése: The Politics of Coordinate Construction in France and Germany. In: *Összehasonlító politikai tanulmányok* 26(4), 443-469.
- Stone Sweet, Alec, 1999: Sweet Sweet: Az igazságszolgáltatás és a kormányzás felépítése. In: *Összehasonlító politikai tanulmányok* 31(2), 147-184.
- Streeck, Wolfgang, 1994: Staat und Verbände: Neue Fragen, Neue Antworten? In: Streeck (szerk.), *Staat und Verbände*. Politische Vierteljahresschrift, Sonderheft 7-3625,.
- Streeck, Wolfgang/Lane Kenworthy, 2005: A neokorporatizmus elméletei és gyakorlatai. In: Thomas Janoski et al. (szerk.), *The Handbook of Political Sociology: Államok, civil társadalmak és globalizáció*. Cambridge, MA: Cambridge University Press, 441-460.
- Tate, C. Neal/Torbjoern Vallinder (szerk.), 1995: *The Global Expansion of Judicial Power*. New York: New York University Press.
- Teubner, Gunther, 1998: Tenerer: Jogi irritáló anyagok: A jóhiszeműség a brit jogban, avagy hogyan végződik az egységesítés újabb eltérésekkel. In: *The Modern Law Review* 61(1), 11-32.
- Tocqueville, Alexis de, [1990|1835]: *Democracy in America: Henry Reeve szövege Francis Bouwen átdolgozásában, Daniel J. Boorstin új bevezetőjével*. New York: Vintage.
- Trubek, David M., 1984: Trukek: Where the Action is: Critical Legal Studies and Empiricism. In: *Stanford Law Review* 36(1/2), 575-622.
- Csebelis, George, 1995: Tsebelis Tsebelis: Döntéshozatal politikai rendszerekben: Vétójátékosok az elnöki, a parlamentarista, a többkamarás és a többpártrendszerben. In: *British Journal of Political Science* 25(3), 289-325.
- , 2000: Vétójátékosok és intézményi elemzés. In: *Kormányzás: An International Journal of Policy and Administration* 13(4), 441-474.
- , 2002: *Vétójátékosok: Hogyan működnek a politikai intézmények*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Vallinder, Torbjoern (szerk.), 1994a: The Judicialization of Politics. Special Issue of *International Political Science Review* 15(2), 91-201.
- , 1994b: A politika bírászkodása: Bevezetés. In: *International Political Science Review* 15(2), 91-99.
- Verougstraete, Ivan, 1992: Verete Verveuge: Veronica Verteveer: Igazságügyi politika Belgiumban. In: *Nyugat-európai politika* 15(3), 93-107.
- Volcansek, Mary L. (szerk.), 1992: Bírói politika és politikai döntéshozatal Nyugat-Európában. A *West European Politics* 15(3) különszáma.

Volcansek, Mary L., 2001: Az alkotmánybíróságok mint vétőjátékosok: A válasz és a határozatok Olaszországban. In:

European Journal of Political Research 347-37239,.

Weiler, Joseph H.H., 1991: Európa átalakulása. In: *The Yale Law Journal* 2403-2483100,.

--, 1994: Csendes forradalom: Az Európai Bíróság és tárgyalópartnerei. In: *Comparative Political Studies* 26(4), 510-534.

Újabb címek az MPIfG kiadványsorozatában

MPIfG vitaanyagok

DP 07/4
M. Höpner, A. Schäfer
Az európai integráció új szakasza: A szervezett kapitalizmusok a poszt-ricardista Európában

DP 07/3
U. Dolata
Technik und sektoraler Wandel: Technologische Eingriffstiefe, sektorale Adaptionsfähigkeit und soziotechnische Transformationsmuster

DP 07/2
S. Ganghof, P. Genschel
Adózás és demokrácia az EU-ban

DP 07/1
J. Beckert
A beágyazottság nagy átalakulása:
Karl Polanyi és az új gazdaságszociológia

DP 06/9
P. Aspers
Tervezés a Másik számára: A tudás felhasználása a ruhaipari gyártás korszerűsítésére

DP 06/8
P. Manow, H. Döring
Az Európai Parlament és a Tanács megosztottságának választási és mechanikai okai: Megosztott kormány európai módra?

MPIfG munkadokumentumok

WP 07/1
M. Kahancová
Vállalati értékek helyi kontextusban:
Munkarendszerek és a munkavállalók jóléte Nyugat-és Kelet-Európában

WP 06/7
C. Woll
Kereskedelempolitikai lobbizás az Európai Unióban: Ki foglyul ejt kit?

WP 06/6
S. Burkhart, P. Manow
Was bringt die Föderalismusreform? Wahrscheinliche Effekte der geänderten Zustimmungspflicht

WP 06/5
G. Möllering
Das Aufheben von Ungewissheit als Kern des Vertrauens: Just do it?

WP 06/4
J. Beckert
Sind Unternehmen sozial feilős?

WP 06/3
A. Broscheid, D. Coen
Lobbirendszerek az Európai Unióban:
Kvantitatív tanulmány

WP 06/2
F. W. Scharpf
Nicht genutzte Chancen der Föderalismusreform

MPIfG Könyvek

J. Beckert, B. Ebbinghaus, A. Hassel, P. Manow (Hg.)
Transformationen des Kapitalismus. Festschrift für Wolfgang Streeck zum sechzigsten Geburtstag
Campus, 2006

S. Hiß
Warum übernehmen Unternehmen gesellschaftliche Verantwortung? Ein soziologischer Erklärungsversuch
Campus, 2006

J. Beyer
Pfadabhängigkeit: Campus: Über institutionelle Kontinuität, anfällige Stabilität und fundamentalen Wandel
Campus, 2006

B. Ebbinghaus
Reforming Early Retirement in Europe, Japan and the USA
Oxford University Press, 2006

C. Crouch, W. Streeck (szerk.)
A demokrácia sokszínűsége: Corporatism, Social Order and Political Conflict
Edward Elgar, 2006

G. Möllering
Bizalom: Oka, rutin, reflexivitás
Elsevier, 2006

Rendelési információk

MPIfG vitaanyagok

Rendeljen nyomtatott példányt az MPIfG-től (a nyomtatásért számlát kell fizetnie), vagy tölts le a PDF-fájlt az MPIfG honlapjáról (ingyenesen).

MPIfG munkadokumentumok

Online az MPIfG honlapján.

MPIfG Könyvek

Könyvesboltokban; összefoglalók az MPIfG honlapján.

www.mpifg.de
Tovább a kiadvanyokhoz.

Új címek

Az MPIfG kiadványairól és az MPIfG kutatóinak publikációiról a legteljesebb és legfrissebb információkat honlapunkon találja. A hírlevelekre és levelekre való feliratkozáshoz kérjük, látogasson el az MPIfG weboldalának *Szolgáltatás* menüpontjába. A info@mpifg.de címre küldött kérésre szívesen elküldjük Önnek a Legutóbbi publikációk című broszúránkat.

ERPA

Az MPIfG vitaanyagai és az MPIfG munkadokumentumai az európai integrációs kutatások területén szerepelnek az *Európai Kutatási Dokumentumok Archivumában (ERPA)*, amely teljes szövegű keresési lehetőséget kínál:
<http://eiop.or.at/erpa>.